

Pristina van Toine Heijmans

verwijzingen: AtlasContact 2015

Onderstaande tekst is geschreven door Dirk Walter, voormalig leraar Duits, adviseur en voorzitter van de onderwijsraad voor het vak Duits in de deelstaat Saarland. 2019 heeft hij voor het eerst een podcast geschreven over een boek dat genomineerd was voor de Euregio Literatuurprijs voor Scholieren. Vanwege de zeer positieve reacties heeft hij nu alle zes de genomineerde romans voor zijn rekening genomen. Hieronder geeft hij ideeën en suggesties voor het bespreken van de boeken met de leerlingen.

Geachte collega's,

Het zijn vier met elkaar samenhangende aspecten die voor mij de roman *Pristina* van **Toine Heijmans** de moeite van het lezen waard maken:

- om te beginnen de originaliteit van het verhaal,
- dan de buitengewone karakters,
- verder de felle discussies, inclusief de communicatiestrategieën
- en last but not least de sfeervolle, indrukwekkende milieubeschrijvingen.

Ik zal me in deze podcast richten op deze vier aspecten, die volgens mij ook belangrijke elementen van de bespreking met uw leerlingen kunnen zijn.

Het **originele van het verhaal** schuilt in de ongebruikelijke benadering van een van de standaardonderwerpen van onze tijd (en daarmee van onze moderne literatuur). Wat we gebruikelijkerwijs van een migratieroman mogen verwachten, is een kritische confrontatie met het Europese (in dit geval Nederlandse) vluchtelingenbeleid, de confrontatie van bureaucratische onverbiddelijkheid met de hulpeloosheid en de nood van migranten, en een sfeer van vreemdelingenhaat en culturele conflictsituaties - en dat allemaal belicht binnen het daarvoor karakteristieke ensemble van personages.

Heijmans pakt die motieven op en speelt ermee. Zijn vluchtelingen zijn geen hulpeloze slachtoffers, maar door de ervaringen op hun vlucht geharde, op alles voorbereide slimmeriken en overlevingskunstenaars. Het eerste waar ze aan denken is, het verzwijgen van hun identiteit, want ze willen natuurlijk niet uitgewezen worden. Het gaat daarbij niet alleen om het vernietigen van papieren en paspoorten die hen zouden

verraden, maar ook om het aanschaffen van nieuwe, zo goed mogelijk vervalste papieren. Don, een Servische vluchteling uit Kosovo, is daarin een ware meester, evenals in het bedenken van zo passend mogelijke namen en levensverhalen.

Op het Noord-Hollandse eiland, waar toch al heel andere wetten lijken te heersen, raken de vluchtelingen die er zijn ondergebracht - ondanks aanvankelijke reserves - verbazingwekkend snel geïntegreerd. Ook nadat het vluchtelingenverblijf ten slotte wordt gesloten, blijft het onderdeel van een zomersprookje, dat bij elkaar zo'n drie jaar duurt.

Voor één van die vluchtelingen, Irin Past, een jonge vrouw die stiekem is achtergebleven, duurt het sprookje zelfs voort. Haar terugkeer naar haar land van herkomst moet worden geregeld door de ambtenaar Albert Drilling.

Zoals Irin niet de hulpeloze vluchteling in een vijandige omgeving is, zo is deze Albert op zijn beurt ook niet de onverschillige bureaucraat die hecht aan zijn achturige werkdag. Zijn werk, bijna dat van een geheime agent, vereist fingerspitzengefühl. Ook probeert hij - daar gelooft hij heilig in - oplossingen te vinden die voor alle partijen gunstig zijn.

Voordat we de personen nader onder de loep nemen, wil ik hier alvast constateren dat uit deze constellatie **een soort duel tussen Irin en Albert** voortvloeit dat het verhaal heel bijzonder maakt. Tijdens een presentatie van zijn boek in Parijs zei Toine Heijmans daarover: 'Het is een spel tussen die twee. [...] *Pristina* is geen politieke roman; voor mij is het een verhaal van twee mensen. Dat is het belangrijkste.' (<https://www.youtube.com/watch?v=MW20LxQLck4>) Het volgen van de wegen en omwegen van het tweetal is een waar leesgenoege, ook al gaat het hier waarachtig niet om genoegens.

Laten we de beide tegenspelers eens nauwkeuriger bekijken:

Albert is nogal een speciale figuur. Hij heeft maar liefst drie namen: zijn minister (p. 10) noemt hem Anton, in het 'zakenpaspoort' dat hij in het hotel op het eiland laat zien (p. 24), staat Albert Drilling, bij de douana in Caïro noemt hij zich Berend Inger. Hij heeft een ongewone baan: 'speciale envoyé [...] bij de taskforce repatriëring' (p.78), waarbij die eenheid alleen uit zijn persoon bestaat. Het is zijn taak om door middel van een verstandige aanpak problemen weg te werken 'nog voordat ze een probleem zijn geworden.' (p. 66) En dat is altijd het geval zodra de uitzetting van een illegaal een

politieke kwestie wordt, en dus een gevaar voor zijn minister. Zoals gezegd, hij is ervan overtuigd dat hij voor *alle* betrokkenen de beste oplossing kan vinden. Daarvoor maakt hij ook gebruik van wat we gerust omkoping kunnen noemen: om te zorgen dat burgemeesters zich niet tegen een uitzetting verzetten, biedt hij hun lucratieve posten in grotere steden of op het ministerie aan, voor de te 'repatriëren' vluchtelingen stelt hij startgeld ter beschikking, waarmee ze bijvoorbeeld in het land van herkomst een kleine winkel kunnen kopen, of regelt hij iets anders wat ze graag willen. Drilling is principieel zeer vasthoudend als het gaat om het bereiken van zijn doel en daarbij buitengewoon succesvol (zijn slagingspercentage ligt op 100%; p. 79). Dat heeft hij niet alleen te danken aan zijn altijd zorgvuldige voorbereiding, maar ook aan zijn tactisch-psychologische aanpak. Als die eens niet meteen werkt, schakelt hij professioneel over op een andere tactiek. Die professionaliteit is het fundament van zijn zelfbewustzijn.

Het bijzondere is echter dat deze perfectionist nadat hij voet op het eiland heeft gezet meteen een paar nederlagen lijdt. Die nederlagen vormen een soort ijkpunten in de handeling van de roman: hij krijgt geen poot aan de grond bij de burgemeester, die elke samenwerking van de hand wijst en volhoudt dat zich op zijn eiland geen illegale migranten bevinden, in Caïro faalt hij zelfs drie keer: één keer bij de douana, waar de beampte ziet dat hij een vals paspoort gebruikt, daarna als hij op zoek gaat naar het huis van Kira's familie, en ten slotte in de chaos van de rellen in de stad, waar hij iedere professionele afstand (toch een van zijn basishoudingen!) laat varen als hij op het dak van een huis met een vlag van de opstandelingen staat te zwaaienen revolutionaire leuzen schreeuwt. Symbolisch en typisch is trouwens dat zijn tot dat moment absoluut onverwoestbare koffer in Caïro een scheurtje oploopt. Die koffer is immers 'de basis is waarop hij terug kan vallen.' (p. 28) Of, zoals ook wordt gezegd: 'Zonder koffer zou Drilling geen contragewicht meer hebben; hij zou omvallen als een standbeeld zonder sokkel.' (p. 29)

Uiteindelijk faalt Albert dan in Pristina zelf, waar Irin hem ter plaatse als bruid van de burgemeester van het eiland een laatste hak zet. Door - wat hij als ambtenaar mag - het huwelijk te voltrekken, realiseert Albert dan wat altijd zijn doel was: 'Hij doet wat voor iedereen het beste is.' (p. 343) – De slotzin van de roman.

Als we onze blik richten op **Irin Past**, zien we dat ook zij een buitengewoon iemand is: ze is vermoedelijk in 1993 geboren en op het tijdstip van de handeling ongeveer negentien

jaar. Maar dat is informatie die niet per se hoeft te kloppen, zoals dat ook voor veel andere dingen geldt. Volgens haar documenten heet ze Kira Dostat, als personeelslid van het hotel op het eiland draagt ze echter een bordje met de voornaam 'Manja'. (p. 22) Later blijkt dat haar werkelijke naam Irin Past is, en ook dat is weer een soort stukje van de legpuzzel: want zoals Kira Dostat een anagram is van Kaïro Stad (p. 211), zo blijkt de volledige naam van Irin samengesteld uit de letters van Pristina – iets waar de slimme Albert ten slotte achter komt. (p. 214) De namen zijn voornamelijk het werk van haar vader Don, bij wie Irin haar eerste levensjaren heeft doorgebracht – althans voor zover ze zich herinnert. Maar ze betwijfelt of Don haar echte vader is. Hij zat in Nederland in een vluchtelingenverblijf, werd ten slotte gearresteerd en vanaf dat moment werd Kira van verblijf naar verblijf gestuurd, tot ze uiteindelijk op het eiland belandt.

Wat kenmerkt deze Kira/Irin behalve haar onduidelijke herkomst en identiteit? Om te beginnen de doelgerichte manier waarop ze wil integreren, waarvoor het beheersen van de nieuwe taal het belangrijkste is. Als ze naar het eiland wordt gebracht, spreekt ze accentloos Nederlands. Eenmaal op het eiland, als het vluchtelingenverblijf wordt opgeheven en zij als enige stiekem achterblijft, werpt ze zich op de studie van de Nederlandse cultuur en geschiedenis, ze leert zelfs de verzen van het Wilhelmus uit haar hoofd en oefent vooral op het Noord-Hollandse accent.

Een ander kenmerk is haar zelfbewuste manier van optreden. Al tijdens de overtocht voert ze een felle discussie met de stuurman, die van haar onder de indruk is. Ook tegenover Albert zal ze geregeld haar uitdagende slagvaardigheid demonstreren. - Ik ga daar later nog op in.

Een soort koppig zelfbewustzijn demonstreert ze ook als ze bij het verschijnen van Albert ophoudt verstoppertje te spelen en, schijnbaar onverschillig, toegeeft dat ze de gezochte vluchteling is. Maar Drilling stuurt haar vervolgens naar Caïro, haar vermeende geboorteplaats. Als de vasthoudende Albert na de mislukking terugkeert, geeft ze hem tijdens het 'repatriëringsgesprek' zo goed weerwoord, dat hij het onderspit lijkt te delven. Vreemd genoeg stemt ze dan toch in met uitzetting naar Kosovo, haar vermoedelijke land van herkomst. Ze lijkt Albert te willen vernederen door af te zien van de 'omkoopsum' in verband met haar terugkeer. Ze eist zelfs dat alles wordt geregeld op de rigide, ambtelijke manier, inclusief begeleidend personeel respectievelijk bewaking – het is zeg maar een koppige, maar bittere overwinning, die goed past bij haar karakter. Dat aan haar capitulatie een plan B ten grondslag ligt, wordt ons later als een verrassing gepresenteerd.

Laten we vaststellen dat Heijmans de **beide tegenspelers duidelijk met gelijke wapens laat strijden:**

- Allebei hebben ze een onduidelijke identiteit. De naam Manja/ Kira Dostat/ Irin Past staan tegenover Anton/ Albert Drilling/ Berend Inger, waarbij ook de naam Drilling eerder een symbolische fantasienaam lijkt.
- Allebei vallen ze op door hun doelgerichte handelen en hun zelfbewustzijn.
- Er zit veel gemeenschappelijks in hun manier van leven: zoals Albert als het ware zonder roots voor zijn werk van hotel naar hotel trekt, zo trok Irin van verblijf naar verblijf. Ook de schrijver verwees tijdens de genoemde presentatie van het boek al naar die parallel.

Maar niet alleen de hoofdfiguren van de roman verdienen onze aandacht. **Interessant zijn ook de drie eilandbewoners: de burgemeester, zakenman Bengt en stuurman Hero.** Om te beginnen samen, als een soort crisisteam in de zaak Irin. Ze vormen een solidaire eenheid om haar te helpen.

„De burgermeester. Hero. Bengt. Irin. Zo sterk was hun verbond dat Albert Drilling het had moeten voelen toen hij ankwam in Hotel de Waarheid en langs de mannen aan de baar liep – maar hij voelde niets.’ (p. 157)

Maar ook afzonderlijk zijn het behoorlijk plastische en curieuze figuren: de **burgemeester** (in spijkerbroek, T-shirt en met de ooring van een visser) heeft met zijn losse manier van doen zo zijn eigen opvattingen over zijn werk. Ondanks het verbod rookt hij in de dienstvertrekken en wat betreft de mentaliteit van zijn gemeente zegt hij: ‘Wat er ook besloten wordt, de mensen besturen zichzelf wel op dit eiland.’ (p. 58) En als Albert vasthoudt aan het toepassen van de regels: ‘Sommige regels zijn goed voor het land, maar slecht voor dit eiland.’ (p. 60) In verband met Irin heeft hij een speciaal persoonlijk belang; hij zou graag met haar trouwen, wat op grond van haar illegaliteit echter niet mogelijk lijkt – *lijkt*, want samen met zijn maten vindt hij een oplossing.

De tweede van het stel is **Bengt Stoker**, een potige selfmade man met connecties tot in Azië en Afrika. Als zoon van een schaapherder heeft hij het geschopt tot eigenaar van een fietsenfabriek bij Shanghai en een kleine diamantmijn in Sierra Leone, alle hotels van het eiland zijn van hem en vanuit zijn kantoor in de vuurtoren bestiert hij op vier computers

zijn wereldwijde economische netwerk. Alleen al de beschrijving van die carrière is een puur leesgenoegen. Eerst was hij de woordvoerder tegen het vluchtelingenverblijf, maar daarna kwam hij algauw op andere gedachten en liet hij bekwame Afghanen voor zich werken als fietsenmaker; na sluiting van het vluchtelingenverblijf geeft hij Irin werk in zijn hotel en bedenkt hij wekelijks een nieuwe naam voor haar, en als het nodig is, vindt hij ook een nieuwe naam voor haar werk.

Hero Zeelen, de stuurman met de vreemde voornaam, heeft de wereldzeeën bevaren, maar de containerscheepvaart beviel hem alleen vanwege de havens. Toen hij ziek werd, werd hij ontslagen en nu bestuurt hij de veerboot tussen het vasteland en het eiland. Hij vindt er niets aan, tot hij Irin ontmoet, met wie hij spontaan het gesprek aangaat. Ze zijn vanwege hun weerzin tegen het trieste doodslaan van de tijd in zekere zin zielsverwanten. Het duurt niet lang of er ontwikkelt zich een vriendschap die uitstraalt op de verhouding tussen eilandbewoners en vluchtelingen. Ondanks zijn weerbarstigheid is Hero een sluwe vos. Meteen in het begin al probeert hij met een beroep op de mist de overvaart met Albert aan boord te verhinderen (de poging mislukt en daarom waarschuwt hij de burgemeester alvast telefonisch). Al bij de uitzetting van de laatste vluchtelingen van het eiland leidde hij met een woest gebruld 'fascisten!' de beampten zodanig af dat het Irin lukte niet mee aan boord te gaan. Hij neemt Irin bij zich in huis; in die periode perfectioneert zij haar Noord-Hollandse accent en haar kennis van het land.

Dat wat betreft de notabelen van het eiland. Dan hebben we nog **Don, de intrigerendste figuur** van allemaal, een virtuoos in het componeren van namen en en het verzinnen van biografieën. Vluchtelingen uit alle landen staan in de rij voor zijn caravan, waar ze samen hun nieuwe leven vieren. Hij noemt zichzelf een 'naamalchemist' (p. 35) en vindt: 'Een echt goede naam is een muziekstuk, een gedicht, een roman.' (p. 33) Maar zijn successen kunnen niet verhinderen dat hij wordt gearresteerd omdat hij een Albaniër om het leven heeft gebracht, waarna zijn vijfjarige (vermeende) dochter genaamd Irin alleen in het Nederlandse vluchtelingenverblijf achterblijft, vanwaaruit ze haar al genoemde Odyssee tot aan de aankomst op het eiland doormaakt.

Don is echter ook de kleine, dikke Serviër die op het verblijf ooit in Alberts kantoor zijn toevlucht heeft gezocht voor de Albaniërs. (Albert werkte daar toen als archivaris.)

Hij redde Don met een vernietigende karatekick waar hij zelf van opkeek, waarna hij koeltjes in het Duits riep: 'Bitte jetzt ruhig bleiben'. (p. 224)

Na zijn gevangenisstraf wordt Don uitgezet naar Kosovo. Daar komt hij als rechterhand van de plaatsvervangend minister van Buitenlandse Zaken Albert (resp. Berend Inger) weer tegen, die op dat moment onderhandelt over de toekomst van de binnenkort uit te zetten Irin.

We zien dat deze Don nauw verbonden is met het leven en de ontwikkeling van Irin en Albert. Daar hoort ook bij dat zijn vermeende dochter, de vijfjarige Irin, blijkbaar in het vluchtelingenverblijf woonde in dezelfde periode dat Albert daar werkte.

Als derde aspect waarom de roman mij de moeite van het lezen waard lijkt, noemde ik de **felle discussies en daarmee verbonden communicatiestrategieën.**

Bij de eerste ontmoeting van Albert met de zogenaamde 'Manja' wordt het gebruikelijke vraag- en antwoordspel aan de receptie al snel meer.

'Paspoort?' / 'Wat zegt u?' / 'Mag ik uw paspoort, alstublieft.' / 'Waarom?' / 'Voor de administratie.' / 'Dat lijkt me niet nodig. Ik betaal vooruit.' / 'Een paspoort is verplicht. Dat wordt geregistreerd.' / 'Door wie?' / 'Door de gemeente en door het toeristenbureau.' / 'Waarom?' / 'Dat weet ik niet. Maar ze doen het.' (p. 22)

Het valt moeilijk voor te stellen dat die twee bij dat gepingpong vriendelijk blijven kijken. Irin, die weet waarom Albert komt, heeft daar ook geen reden toe. Maar hoezeer Albert ook de beste argumenten zoekt, bij de receptioniste vangt hij bot. Zij staat op het naleven van de regels, wat curieus genoeg anders altijd Alberts motto is. En nu is het aan hem om tactisch te overwegen of hij door te weigeren ongewenste aandacht trekt, of dat hij zal toegeven. Heijmans laat ons weten wat er op dat moment allemaal door zijn hoofd schiet (ik zie hier af van verdere citaten). Ten slotte toont hij zijn valse 'zakenpaspoort'. (p. 24) (Op deze plek misschien nog een tip: bij de bespreking van zulke snelle dialogen, kunnen we die ook in een rollenspel laten voorlezen).

Zulke krachtmetingen komen in de roman geregeld voor:

- Neem het eerste gesprek met de burgemeester, die Albert met een soort inwijdingsritueel van het eiland in de maling neemt door hem in eerst te verzwijgen dat hij zelf de burgemeester is. Ten slotte komen ze toch ter zake en zegt Albert wat hij te zeggen heeft, maar de burgemeester torpedeert al zijn

pogingen en noemt hem een 'premiejager', 'geheimagent' en 'ritselaar'. Albert kan hem ook met een omkoop poging niet over de streep trekken: *'De burgemeester laat die woorden even op de tafel liggen, [...]'* (p. 90)

Andere voorbeelden:

- Het gehakketak met stuurman Hero tijdens Irins overtocht naar het eiland, waarbij ze hem in het begin op haar eigen brutale, bitsige manier weerwoord geeft: [...] *'Dan staat er dus nu niemand achter het stuur.'* / *'Jawel. De tweede stuurman.'* / *'Zodat jij een jonge vrouw kan lastigvallen.* (p. 46) Hier herinneren we ons dat ze als receptioniste bij het zien van Alberts blik op haar naambordje zegt: *'Mooi hè.'* / *'Wat bedoelt u?' / Mijn borsten. U kijkt daarnaar. Uw rijbewijs, alstublieft.'* p. 23)
- Of de confrontatie op de luchthaven van Caïro, waar we meteen in de stemming komen door Alberts, resp. Berends gedachten: *'Berend maakt zich op voor een korte wedstrijd met de ambtenaar, weegt de mogelijkheden, calculeert de risico's, bedenkt welke houding hij moet aannemen.'* (p. 117)

Er volgen daarna nog veel meer tactische overwegingen, want de loketbeambte ziet feilloos dat Berends pas een vervalsing is.

Een bijzonder hoogtepunt van zo'n 'korte wedstrijd' is het uitwijzingsgesprek met Irin op het strand van het eiland en in de oorlogsbunker daar. Albert heeft zich volgens een spitsvondig communicatiesysteem (HIERZO-systeem, p. 180) heel goed voorbereid, maar stuit daar opnieuw op zijn grenzen. Een eerste hoogtepunt wordt bereikt als Irin zegt dat ze graag wil blijven.

(Albert) ,Dat kann niet. Dit is niet jouw eiland.'

(Irin) ,Is het jouw eiland wel, dan? Ik hoor hier meer thuis dan jij. (p. 191)

En ze maakt hem de absurditeit van zijn plan duidelijk: een jonge vrouw naar een plek brengen waarmee ze geen enkele band heeft. *'Vijftien jaar ben ik in Nederland. Ik ben hierheen gebracht als een kleuter.'* (p. 194) Daarna zet zij hem als het ware te kijk door hem te ontstaansgeschiedenis en de inhoud van het Nederlandse volkslied uit te leggen en een opsomming te geven van haar culturele socialisatie. Haar slotsom: *'Ik ben nooit iets anders geweest dan Nederlander.'* (p. 196) Daar kan Albert niet tegenop, het enige wat hem resteert is terugvallen op de regels. De juridische feiten winnen, en de hele, over meerdere hoofdstukken verdeelde confrontatie eindigt na een woedeuitbarsting van Irin

met haar capitulatie. Toch broeden de drie notabelen van het eiland daarna een reddingsplan uit.

Dan nu het laatste aspect, de sfeerbeschrijvingen. Heijmans verstaat de kunst de sfeer van de meest uiteenlopende plaatsen van handeling heel plastisch te beschrijven, of het nu gaat om grotere gebieden als het eiland, het revolutionaire Caïro rond 2011 of het na de Kosovo-oorlog schijnbaar herlevende Pristina, of om kleinere ruimtes zoals een hotelkamer, de luchthaven en de bunker in de duinen. Dat is vooral effectief wanneer de schildering culmineert in vergelijkingen en metaforen. Ik zal een paar voorbeelden geven:

- *„Het is november, het lege seizoen, en het eiland bestaat alleen nog uit contouren in een rijg van mist. Het is een potloodtekening geworden, in haast gemaakt en uitgevlakt.’ (p. 9)*
- *„Hij voelde hoe de veerboot tegen de meerpalen landde en even schudde als een dier dat heeft gezwommen, (...)’ (p. 11)*
- *„Maar dit is mist die je op (...) een industrieterrein [verwacht]: een dikke, kleverige, haast kunstmatige massa die je longen binnendringt als sigarettenrook. Die het eiland vastlijmt aan de lobbige zee, de eilanders aan hun grond. Het is alsof ze waden door de straten van hun dorp, geesten die stroperig een huis verlaten en steeds grijzer worden, tot ze oplossen. (p. 15)*
- *„De weilanden rechts zijn in winterslaap. Het land ruikt nog naar niets. Als het voorjaar komt begint het te geuren, weet ze: eerst naar modder, dan naar mest en dan naar gras, maar pas in de zomer laat de grond alles los wat het in zich verborgen houdt.’ (p. 185)*

Over Caïro staat er:

„Als Albert Drilling zich iets van Caïro kann herinneren is het het stof, dat de stad bedekt als in een ongebruikte kamer. (...) De (...) straten die steeds smaller worden, de huizen buigen zich naar voren alsof ze samenzweren. (...)’ (p. 127-128)

Het laatste deel is in zekere zin een inleiding tot de bizarre en absurde revolutionaire scène waarin Albert nu wordt meegesleurd, tot hij uiteindelijk ‘Thaura’ roept terwijl hij met de revolutionaire vlag zwaait.

Misschien twee voorbeelden ter afsluiting:

- *„Eerst kwamen de heuvels van Kosovo, toen de dorpen met hun bakstenen huizen en rode daken die los van elkaar, lukraak in het landschap staan als op een slordig gedekte tafel. En daar was ineens de stad, een puist van Beton.’ (p. 282)*
- *„De stad heeft geen kern, waardoor ook Albert zich losgeslagen voelt, een kompasnaald tussen magneten.’ (p. 286)*

Bij alle beschrijvingen vermoeden we meteen dat de schrijver er tijdens zijn reizen als journalist zelf is geweest – en hij weet die ervaringen op indrukwekkende manier te

verwoorden. Ook ondersteunt hij de taferelen steeds weer met **motieven die naar iets verwijzen**. Bijvoorbeeld:

- Al bij aankomst op het vliegveld was Drilling zijn gate voorbijgelopen ('een kleine fout [...] maar vervelend.' p. 30)
- Daarna komt hij terecht in de vreemde, ongebruikelijke mist en moet hij op de tast de weg naar zijn hotel zien te vinden, dat uitgerekend 'Waarheid' heet.
- Daar wordt hij overmand door een loden vermoeidheid. (p. 27)
- Er was al sprake van dat zijn koffer in Caïro een scheurtje oploopt. Het begin van het hoofdstuk over die reis naar Caïro is trouwens een contrafact op hoofdstuk 1: 'Iedereen weet wie die man is...' / 'Niemand weet wie die man is...' (p. 9/ p. 114)

Resteren nog twee vragen:

Doet deze roman, die ook nog een happy end heeft, recht aan de ernst van de thematiek? Ik bedoel, afgezien van het feit dat Heijmans geen politieke roman wilde schrijven, wordt toch steeds weer de bittere realiteit achter Irins lot zichtbaar, bijvoorbeeld als ze Albert tijdens hun wandeling duidelijk maakt wat in het Kosovo-conflict de fragmentatiebommen van de NATO tegen de Serviërs hebben aangericht. Het aanhangsel met fragmenten van documenten die daarop betrekking hebben, bevestigt het probleem van die aanpak nog eens.

In de tweede plaats: **hoe realistisch is de handeling met betrekking tot Albert en Irin?** We kunnen ons afvragen of een ministerie echt zoveel werk maakt van een ondergedoken migrant die de staat niet tot last is, omdat ze immers werk heeft. We kunnen ons ook afvragen of het echt nodig is dat Berend Inger als Albert Drilling met een vervalste pas op een Nederlands eiland werkt. En ook voor het zomersprookje met driehonderd vluchtelingen op duizend eilandbewoners is waarschijnlijk een zeer uitzonderlijke situatie nodig. Maar voor mij overwegen de eerder geformuleerde pluspunten van deze roman, die een eigen cosmos is.

*Deze tekst is geschreven in het kader van de Euregio literatuurprijs voor scholieren 2022.
Tekst: Dirk Walter; vertaling: Gerrit Bussink*